

„Săptămâna Arhivelor” – 2003

În perioada 12-17 mai a.c., la sediul central al Arhivelor Naționale ale României s-au desfășurat manifestările reunite sub genericul „Săptămâna Arhivelor”. În programul primei zile, în cadrul simpozionului „**Dimitre Onciul – In memoriam**”, a fost evocată personalitatea ilustrului istoric, director general al Arhivelor Statului, membru titular și președinte al Academiei Române, la împlinirea a 80 de ani de la trecerea sa în lumea umbrelor. Momentele importante din activitatea lui Dimitre Onciul la Academia Română au fost punctate de către acad. Dan Berindei în comunicarea *Dimitre Onciul și Academia Română: alegerea sa ca membru corespondent (1/13 aprilie 1889), apoi titular (aprilie 1905) al Academiei Române; preluarea funcției de președinte al Secției de istorie (în anii 1911, 1912, 1913, 1920), iar la 12 iunie 1920 „supremă onoare academică și ca răsplătă pentru ceea ce făcuse pentru înaltul for în vremurile de restrîște, cu tact și demnitate, a fost ales președinte al Academiei”.*

Dimitre Onciul s-a stins din viață în ziua de 20 martie 1923, fiind evocat de marele arheolog Vasile Pârvan, în ședința extraordinară a înaltului for, prin cuvinte de caldă apreciere: „Este primul caz când președintele Academiei Române a fost numai om de știință. Onciul în politică n-a însemnat nimic. Timp de patru decenii, a lucrat numai în chiliuța lui, consacrandu-se cu totul științei și numeroaselor instituțiuni culturale din care a făcut parte. De aceea, avem două datorii: de a face să fie pomenit așa cum se cuvine și de a arăta celor de afară cine a fost Dimitre Onciul”.

Dimitre Onciul a fost una dintre personalitățile proeminente ale istoriografiei moderne românești, remarcându-se prin concepția sa istorică, prin calitățile didactice, el oferind istoricilor români o metodă critică de cercetare a trecutului. După anul 1989, „în condițiile înlăturării presiunii politico-ideologice asupra creației științifice și a restabilirii contactelor cu universitari și tineri studioși din întreg spațiul românesc, peste frontierele statale, cu scopul de a reînnoa firul marii noastre tradiții științifice”, mai precis, în ziua de 17 martie 1993 și-a început activitatea Seminarul de metodologie a istoriei care poartă numele ilustrului profesor Dimitre Onciul.

În comunicarea *Concepția și metoda istorică a lui Dimitre Onciul*, acad. Ștefan Ștefănescu face un bilanț al activității de un deceniu a Seminarului „Dimitre Onciul”, subliniind și obiectivele acestuia: adâncirea cunoașterii operei lui Dimitre Onciul și a problematicii abordate de el, organizarea de cursuri și seminarii pentru însușirea cunoștințelor de paleografie, lărgirea ariei de

investigație, în țară și străinătate, în vederea depistării de noi surse documentare etc.

Din noianul mărturiilor rămase drept dovadă a activității laborioase a lui Dimitre Onciul desfășurate în calitate de director general al Arhivelor Statului, prof. univ.dr. Corneliu Mihail Lungu a selectat câteva documente din fondul *Direcția Generală a Arhivelor Statului*, pe care le-a prezentat în cadrul comunicării *Dimitre Onciul - director general al Arhivelor Statului (1900-1923)*. Un prim document comentat este Decretul prin care regele Carol I îl numește, în ziua de 1 aprilie 1900, pe Dimitre Onciul în funcția de director al Arhivelor Statului, din comisia de predare a acestei funcții de către B.P. Hașdeu lui Dimitre Onciul făcând parte: Grigore Manu, Ionescu Gion, V.A. Urechia etc.

Documentele îl prezintă pe Dimitre Onciul ca un bun cunoscător al arhivelor, preocupat, în primul rând, de starea localurilor de arhivă, făcând demersuri pentru asigurarea spațiilor de depozitare, pentru obținerea de fonduri în vederea amenajării și consolidării unor clădiri, având mereu în atenție modul de conservare a documentelor, în depozitele proprii și la creatori.

Implicat direct în recuperarea unor arhive aflate la Viena, Cernăuți, în Transilvania sau Basarabia, în vederea reîntregirii Fondului Arhivistic Național, Dimitre Onciul a manifestat o atenție deosebită față de arhivele Maramureșului și, nu în ultimul rând, grijă pentru oamenii din Arhive.

Ca un document deosebit, din cele prezentate, este Decretul din anul 1902, semnat de regele Carol I, prin care o serie de documente existente la Arhivele Statului din București, Iași și în alte arhive erau transferate la Academia Română. Din actele semnate „D.O.” cu prilejul acestui transfer, transpare grija directorului general al Arhivelor Statului pentru tezaurul arhivistic predat înaltului for academic, solicitând ca aceste documente să aibă o evidență riguroasă, precizând și scopul transferului: „le oferim spre a fi încorporate în colecția ei de manuscrise (a Academiei Române - n.a.) și puse la dispoziția cercetătorilor”. Aceste documente, incluse în colecția de Manuscrise a Academiei Române, au revenit în depozitele Arhivelor Statului în anul 1979, cu acordul ambelor instituții.

Activitatea lui Dimitre Onciul la catedră a fost surprinsă în comunicarea conf.univ.dr. Constantin Burac, *Dimitre Onciul - profesorul*, punctând momente ca: profesor la Liceul de băieți, apoi la Școala normală din Cernăuți, venirea în București, ca profesor provizoriu la catedra de *Istoria Românilor*, a Facultății de Litere și Filozofie a Universității București, insistându-se asupra activității sale de cadru didactic universitar în Capitala României, creator de adevărată școală, „profesorul de trecut românesc”, cum îl numea N. Iorga, căutând să însuflească discipolilor săi, ca metodă de cercetare, recurgerea la izvorul intern de arhivă, seminariile sale ținute în Arhivele Statului fiind bine cunoscute.

O frescă a societății românești la începutul veacului al XX-lea, realizată pe baza documentului de arhivă, o datorăm kolegi noastre, drd. Ioana Grigorie, prin comunicarea *Instituția Arhivelor în primele decenii ale secolului al XX-lea*.

La finalul simpozionului a fost vernisată expoziția fotodocumentară „Dimitre Onciul, 80 de ani de la trecerea în eternitate”, realizată de prof. Elena Istrățescu. Expoziția a reunit documente ce prezintă alegerile de la Academia Română, din aprilie 1905, în urma cărora Dimitre Onciul a devenit membru titular al Academiei, corespondență purtată în calitate de director general al Arhivelor Statului, fotografii de familie, „testamentul spiritual” al lui Dimitre Onciul, care reprezintă și deviza ilustrului înaintaș: „Fiți muncitori, fiți exacti și, mai ales, fiți buni români!”.

La simpozion au participat cadre didactice de la Universitatea București și Facultatea de Arhivistică, directori ai unor Direcții Județene ale Arhivelor Naționale, arhiviști, studenți, emoția evocării fiind sporită de prezența la manifestare a doamnei Oltea Coșocariu, nepoată de frate a lui Dimitre Onciul.

La împlinirea a 155 și, respectiv, 135 de ani de la două momente marcante din istoria noastră națională, Revoluția de la 1848 și mișcarea de eliberare națională desfășurată în jurul Pronunciamentului de la Blaj (1868), s-a desfășurat, în ziua de 15 mai a.c., simpozionul cu tema „**1848-1859-1868, arc peste timp**”, cu participarea unor arhiviști și cercetători de marcă, specialiști în istoria modernă a României.

În deschiderea simpozionului, domnul Corneliu Mihail Lungu, director general al Arhivelor Naționale, în comunicarea *De la Revoluția pașoptistă la Pronunciament. Documente de arhivă*, apelează la memoria unor documente, (rapoarte ale unor diplomați ai vremii, provenite din Arhive străine și aflate în colecția de Microfilme a Arhivelor Naționale) și prezintă elemente care au asigurat unitatea în acțiune a românilor de la 1848 la 1868, finalizată prin Marea Unire de la 1 Decembrie 1918.

Evocând activitatea unuia dintre fruntașii Revoluției române de la 1848, care a fost și „arhivar al Statului” timp de 5 ani, până în mai 1848, este vorba de Ion Heliade Rădulescu, domnul Tudor Rățoi, director al Direcției Județene Mehedinți a Arhivelor Naționale, face cunoscut, apoi, un document inedit provenind de la prestigiosul om de cultură (în comunicarea *O scrisoare inedită de la Ion Heliade Rădulescu, aflat în exil*). Scrisoarea, care nu figurează în corespondența publicată, de-a lungul anilor, aparținându-i lui Ion Heliade Rădulescu, a fost trimisă de la Paris, la 6/18 martie 1851, unui prieten din țară, neidentificat, și ea oferă informații privind imigrația română din Paris și Brusa, ce se regăsesc și în alte scrisori din aceeași perioadă, doar că în ea se nuanțează anumite aspecte.

În continuare, prof. Horia Nestorescu-Bălcești a susținut comunicarea cu tema *Alexandru Ioan Cuza și generația masonică pașoptistă*, în care apreciază că

masoneria este o stare de spirit, o stare de dragoste, care a pătruns în Țara Românească în anul 1734, iar momentul 1848 masonic nu este întâmplător, fiind „una din epocile cele mai frământate, dar și cele mai frumoase” din istoria noastră națională.

La întrebarea dacă Alexandru Ioan Cuza a fost mason sau nu, domnul Horia Nestorescu-Bălcești afirmă că nu există dovezi scrise că acesta ar fi fost mason, dar oferă o serie de argumente care conduc la această ipoteză. În orice caz, din moment ce aproape toată generația pașoptistă a făcut parte din masonerie și toți colaboratorii lui Alexandru Ioan Cuza, făuritorii reformelor din vremea lui, au fost masoni, firesc ar fi ca domnul Unirii să fi fost influențat, măcar, de masonerie.

Un emoționant portret al reformatorului Cuza, de la a cărui moarte s-au împlinit anul acesta 130 de ani, a realizat doamna dr. Maria Georgescu prin comunicarea *Alexandru Ioan Cuza, Domnul Unirii, Domnul Reformelor*. Considerat simbol al epocii, omul generației sale, în cei șapte ani de domnie, Alexandru Ioan Cuza s-a implicat profund în transformarea țării, neexistând sector al vieții publice în care Cuza să nu-și fi adus contribuția la crearea de instituții moderne. L-a preocupat unificarea administrativă a țării, a obținut recunoașterea Unirii Principatelor de către Marile Puteri, a așezat pe temeiuri noi justiția românească, prin introducerea Codului napoleonian, a avut în atenție finanțele, comerțul, industria, biserica și, nu în ultimul rând, edificarea armatei românești moderne. Prezentându-i faptele, doamna Georgescu conchide: „Alexandru Ioan Cuza nu poate fi considerat o figură legendară. A fost un om normal, cu idealuri și slăbiciuni, cu visuri mărețe și deziluzii. A fost un om potrivit, la momentul potrivit și care a îndeplinit tot ce putea face în acele împrejurări un domn autohton”.

Ultimele două comunicări au fost focalizate asupra Pronunciamentului de la Blaj. Referindu-se la acest document important, dar nu și primul, prin care s-a protestat împotriva pactului dualist din 1867, prof.univ.dr. Dumitru Suci, de la Institutul de Istorie „George Bariț” din Cluj-Napoca, în excursul său intitulat *Pronunciamentul de la Blaj și impactul său asupra mișcării naționale a românilor din Transilvania*, face o amplă prezentare a implicațiilor actului de protest al transilvănenilor cunoscut sub titulatura de Pronunciamentul de la Blaj (3/15 mai 1868) și a mișcării generate de acesta asupra vieții politice din Transilvania, de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, și îndeosebi asupra luptei naționale a românilor transilvăneni.

Principala formă de rezistență a românilor transilvăneni față de înrobitorul regim dualist austro-ungar instaurat în 1867 au reprezentat-o protestele scrise, între acestea înscriindu-se și Pronunciamentul de la Blaj. Textul pronunciamentului nu a fost înaintat împăratului ci presei românești, el fiind publicat în întregime de Iacob Mureșanu în „Gazeta Transilvaniei” și reprodus

sau comentat în paginile unor ziare străine din Viena, Praga, Paris sau Torino. Importanța documentului, semnat, în mai 1868, pe Câmpia Libertății de la Blaj, a fost subliniată în comunicarea *Pronunciamentul de la Blaj, expresie a stării de spirit a populației românești din Transilvania*, susținută de prof. Carmen Dobrotă.

Probleme deosebit de actuale în activitatea Arhivelor Naționale, precum: informatica arhivistică, arhivele tehnice, conservarea documentelor, au constituit obiectul unor dezbateri organizate în cadrul „Săptămânii Arhivelor”. Astfel, în ziua de 13 mai a.c. a avut loc masa rotundă cu tema „**Informatica arhivistică, între actualitate și perspectivă**”, o dezbatere ce s-a dovedit a fi fertilă, benefică pentru participanți, arhiviști din sediul central și de la unele direcții județene, informaticieni. Evidențiindu-se unele dificultăți sau greșeli, informatica arhivistică a fost apreciată ca o activitate de mare actualitate, mai ales pentru rolul ei în depozitarea informațiilor oferite de documente, importantă nu numai pentru cercetarea științifică, dar și în rezolvarea problemelor curente și în realizarea unei evidențe cât mai complete a tezaurului arhivistic, din depozitele proprii și de la creatorii și deținătorii de documente.

În ziua următoare, 14 mai a.c., dezbaterea s-a axat pe tema „**Arhivele tehnice, arhivele viitorului**” și a fost moderată de regretatul nostru coleg Adrian Adamache.

Din păcate pentru noi, suntem încă în faza în care arhivistica audio-vizuală trebuie s-o „construim”, atât la nivelul legislației, cât și structural și în acest sens este necesară o documentare foarte serioasă asupra experienței dobândite, în domeniu, de alte țări.

În ultima zi a „Săptămânii Arhivelor”, 16 mai a.c., în centrul dezbaterii s-a aflat tema „**Conservarea și restaurarea documentelor, între necesitate și posibilități**”. Întrucât starea de sănătate a documentelor nu este cea corespunzătoare, atât în depozitele din București, cât și în cele din județe, conservarea și restaurarea documentelor de arhivă se constituie într-un obiectiv deosebit de actual pentru instituția noastră.

Dezbaterea, moderată de domnul Florea Oprea, directorul Direcției de Asigurare Tehnico-Materială și Conservare din Arhivele Naționale, a urmărit abordarea stării de sănătate a documentului la depozit, la sala de studiu și în timpul transportului, deci, în starea de depozitare sau în mișcare. Au fost supuse atenției și unele repere de dezbatere precum: necesitatea conservării și restaurării documentelor din fondurile și colecțiile deținute de Arhivele Naționale; organizarea și funcționarea sistemului de conservare și restaurare în Arhivele Naționale și la direcțiile sale județene; activitatea de conservare și restaurare a documentelor la marii creatori și deținători de arhivă; reglementări legale de păstrare, conservare și restaurare a documentelor istorice și modul în care sunt aplicate; necesitatea și conținutul învățământului de conservare și restaurare în

programele de formare profesională a arhiviștilor și arhivarilor; controlul stării de conservare a fondurilor și colecțiilor de documente; tehnologii de conservare alternativă: facsimilare, microfilmare, tehnologii informatice; conservarea și protecția documentelor în situații de dezastru; perspectivele dezvoltării programelor de conservare și restaurare la Arhivele Naționale, precum și la creatorii și deținătorii de documente; cooperarea internațională în domeniul conservării și restaurării documentelor de arhivă.

Au participat la dezbateri, ca invitați, specialiști din arhive, muzee, biblioteci: dl Aurelian Popescu, de la Laboratorul de restaurare al Bibliotecii Centrale Universitare, dna Simona Pancev, restaurator la Muzeul Național de Artă, dna Roxana Deaconu, restaurator la Muzeul Municipiului București, dna Adriana Daia, fostă șefă a Laboratorului de restaurare al Muzeului Literaturii Române, dl Alesandru Duțu, din partea Arhivelor Militare Române.

MARIA IGNAT

Noi inventare ale fondurilor și colecțiilor aparținând Serviciului Arhive Feudale, Personale și Colecții, intrate la Sala de studiu

În anul 2003, a intrat în circuitul științific, prin Sala de studiu a Arhivelor Naționale, o nouă serie de inventare ale unor fonduri și colecții păstrate în depozitele Serviciului Arhive Feudale, Personale și Colecții. Astfel, pentru colecția *Documente Istorice* au fost întocmite nouă noi volume de inventar, purtând numerele 2482, 2483, 2485, 2486, 2500-2504.

Documentele cuprinse în aceste inventare s-au păstrat atât sub formă de original, cât și sub formă de copii, rezumate, transumpturi, concepte, tipărituri, având ca suport pergamentul sau hârtia și au fost scrise în diferite limbi: română, slavonă, latină, maghiară, germană, rusă, greacă, franceză sau italiană. O mare parte dintre ele au fost emise în cancelariile din Țara Românească, de domni precum Radu Paisie, Mircea Ciobanul, Mihnea Turcitul, Mihai Viteazul, Radu Mihnea, Alexandru Coconul, Constantin Șerban, Constantin Brâncoveanu, Barbu Știrbei, sau în Moldova, de către Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Constantin Movilă, Radu Mihnea, Miron Barnovschi, Moise Movilă, Alexandru Iliiaș ș. a.

Numeroase sunt și actele eminate de la instanțele de judecată ale timpului: Divanul Apelativ al Țării de Sus, Divanul Împlinitor al Moldovei, Logofeția